

STUDII ȘI ARTICOLE ARTICLES

O legendă despre caracterizarea mișcării ecumenice din mediul cultural est-sirian

Martin Tamcke¹

Trad. din germană: Pr. Conf. Dr. Habil. Daniel BUDA

Rezumat

Întâlnirile sunt parte integrantă a ecumenismului. Dinamicile unui astfel de schimb inter-denominațional pot fi observate într-un text de proveniență medievală din tradiția Bisericii Apostolice a Estului despre o întâlnire dintre un episcop est-roman (bizantin) și catolicosul Bisericii Estului. Noțiunile de superioritate trebuie să fie demontate, evaluările revizuite, iar stereotipurile abandonate. Textul oferă o formă stilizată a unei întâlniri dintre bogat și sărac, între Est (Biserica Apostolică a Estului) și Vest (Bizanțul). Un criteriu crucial pentru cheștiunea adevărului este calea vieții potrivit Scripturilor. Textele afirmă că întâlnirea a avut loc pe la sfârșitul secolului al VI-lea, iar textul însuși se pare că a fost scris în perioada islamică timpurie. În acest caz textul a demonstrat cum Biserica Estului s-a disociat de cea a bizantinilor pentru a-și crea propriul ei spațiu de manevră în lumea islamică.

Cuvinte-cheie:

Întâlniri și percepții inter-confesionale; bizantini și asirieni; viața potrivit Scripturilor; contextul islamic

Întâlnirile sunt un element-cheie pentru orice formă de ecumenism. Însă urmările unor astfel de întâlniri sunt întotdeauna imperceptibile. O întâlnire nu poate doar să promoveze înțelegere, ci poate să deschidă neînțelegeri. Adesea dovezile istorice, fie ele fictive, fie reale, despre întâlnirile dintre reprezentanții Bisericilor sunt doar insuficient cercetate, ceea ce s-ar putea explica prin faptul că au rămas întotdeauna cu

¹ Prof. Dr. Dr. h.c. Martin Tamcke, Facultatea de Teologie din cadrul Universității din Göttingen, Platz der Göttinger Sieben 2 D-37073, Göttingen, Germania. E-mail: martin.tamcke@theologie.uni-goettingen.de.

un caracter excepțional. Într-adevăr, cunoscătorii istoriei teologiei sunt mereu fascinați de ceea ce intră în tradiția teologică și ceea ce rămâne pe dinafară. Cine știe astăzi că deja în perioada primară a protestantismului au existat teologi protestanți însemnați care au trăit ca celibatari convinși și au păstrat în mod conștient o atitudine monahală (de exemplu, Gichtel)?² Cine contemplă sofologia în istoria teologiei ortodoxe (Bulgakov, Soloviov)³, acela poate să ajungă să se gândească la sofologia lui Gichtel.⁴ Aproape întotdeauna găsim ceea ce credem că aparține propriei tradiții, într-o anumită formă, și în tradiția altor biserici și confesiuni. Prin aceasta nu se susține relativismul, care amenință să dilueze totul, ceea ce este un impuls puternic al fiecăruia. Aș dori să prezint aici, ca dovadă istorică a unei astfel de întâlniri inter-confesionale, un text al tradiției est-siriace, care, sub forma unei legende, aduce la dialog Biserica bizantină și pe cea est-siriacă (adică Biserica Apostolică Asiriană a Estului, adică Biserica de la est de Imperiul Roman, până în China și Coreea) de o așa manieră încât, dacă acest dialog este privit superficial, este mai puțin un schimb de argumente teologice, cât mai degrabă apare ca fiind un schimb de planuri de viață religioasă. Desigur că acest text este scris din perspectivă est-siriacă și susține că conținutul lor de adevăr este mai înalt

² Vezi în acest sens primele indicii ale tradiției monahale cu multe fațete la protestanți în Nigg, Walter, *Heimliche Weisheit, Mystisches Leben in der evangelischen Christenheit*, Zürich (Diogenes), 1992 (prima ediție Zürich/München [Artemis-Verlag], 1959); de exemplu, cu privire la gândirea relevantă a lui Gichtel, p. 206-213.

³ Despre concepția lui Bulgakov, pe scurt: Zander, Leo, *Die Welt als Offenbarung der Weisheit Gottes. Die Sophiologie von Sergius Bulgakov*, <http://www.borisogleb.de/bulg11.htm>, accesat la data de 19.4.2020, ora 19:57. Cu privire la controversa pe marginea învățaturii lui, vezi https://www3.unifr.ch/sergij_bulgakov/de/dokumentation/haeresievorwurf.html, unde există o colecție impresionantă de material la un punct de cercetare din Freiburg, Elveția, care cu siguranță că nu mai este atât de dedicat punctului de vedere care a fost urmat până în anii '90 în Vest și care acum a fost înlocuit de către noua direcție de cercetare rusă (se merită însă să fie citită și vechea bibliografie în acest serns); despre Wladimir Solowjow, vezi George, Martin, *Mystische und religiöse Erfahrung im Denken Vladimir Solov'evs*, Göttingen (Vandenhoeck & Ruprecht), 1988; Tamcke, Martin, „Denn Glanz hat dieses verfälschte Gute übergenuß" – Wladimir Solowjews Weg mit den Kirchen und der Kirche", în Delgado, Mariano, Fuchs, Gotthard, *Die Kirchenkritik der Mystiker, Prophetie aus Gotteserfahrung*, vol III: Von der Aufklärung bis zur Gegenwart, Studien zur christlichen Religions- und Kulturgeschichte 4, Basel u.a. (Schwabe Verlag), 99-118; Tamcke, Martin, Art. *Solovev, Vladimir Sergeevic*, BBKL 10, Hamm (Westf.; Bautz), 1995, 763-768.

⁴ Vezi Nigg, Walter, *Heimliche Weisheit*, 200-220 (secțiunea poartă, la Nigg, titlul: *Taina sophiei divine* („Das Geheimnis der göttlichen Sophia")). Gichtel trebuie să fie luat aici doar exemplar pentru reprezentanții ideii monastice în protestantism, figura cea mai cunoscută fiind în ultimul timp, fără îndoială, Roger Schutz; vezi Stökl, Andreas, *Taizé. Geschichte und Leben der Brüder von Taizé*, Hamburg (Siebenstern-Taschenbuchverlag), 1975; Chiron, Yves, *Frère Roger – Gründer von Taizé. Eine Biografie*, Regensburg (Pustet), 2009.

decât al Bisericii Imperiale a Vestului, adică din Bizanț. Această perspectivă este adoptată de către multe Biserici aflate în polemică una cu cealaltă. Totuși, textul legendei prezentate aici trece de această perspectivă, căci el urmărește un proces interogațional, ceea ce este un caz rar în textele despre întâlniri interconfesionale. Așa cum este obișnuit în cazul legendelor, nu este vorba aici de evenimente factice, ci despre caracterizarea unor fapte istorice.⁵

O orientare istorică de cercetare față de un astfel de text este doar voalat sugerată:

Pentru cercetarea literaturii est-siriace, lucrarea epocală a lui Joseph Simon Assemani „Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana” a fost declanșatoarea unui impuls entuziast.⁶ Însă deja contemporanii lui au început cu critica, cu verificarea și falsificarea textelor, opiniilor și ipotezelor pe care le conține lucrarea.⁷ În volumul 3, 2 – „De Syris Nestorianis” –, Assemani a transmis o informație care părea să justifice cele mai frumoase speranțe din rândurile cercetătorilor interesați de istorie, pentru că îi atribuia lui Sabrischo I (596-604)⁸, ilustrul patriarh/catolicos al Bisericii Apostolice a Estului, redactarea unei istorii bisericești cu titlul „Scripsit Historiam Ecclesiasticam”.⁹ Totuși, la 158 de ani de la redactarea volumului care conține această informație care a atras atenția, învățatul italian Ignatius Guidi a risipit iluziile odată cu publicarea fragmentului de text citat de către Assemani (doar textul siriac, fără traducere făcută de Guidi). Textul a fost cu totul altceva decât un fragment al unei istorii bisericești. A fost

⁵ O orientare de bază în cercetarea legendelor este oferită între timp de literatura de specialitate clasică: Günter, Heinrich, *Psychologie der Legende*, Freiburg (Herder), 1949; Rosenfeld, Hellmut, *Legenden*, Sammlung Metzler, vol. 9, ediția a 4-a, Stuttgart (Metzler), 1982; Haas, Gerhard, *Legenden*, Stuttgart (volum-reclamă), 1986; Felix Karlinger, *Legendenforschung: Aufgaben und Ergebnisse*, Darmstadt (Wissenschaftliche Buchgesellschaft), 1986. Cu privire la conținutul istoric și la text, vezi detalii la Tamcke, Martin, *Eine Legende zum konfessionellen Selbstverständnis der Nestorianer*, în ZDMG, Supplement VI (Wolfgang Röllig, ed., XXII. Deutscher Orientalistentag vom 21. bis 25. März 1983 in Tübingen, Ausgewählte Vorträge), Wiesbaden etc. (Steiner), 1985, 137-140.

⁶ Despre acest aspect, a avut loc la Roma în 2019 un simpozion internațional („The Christian East in the Latin West. Assemani’s Bibliotheca Orientalis [1719-2019] 300th Anniversary”), ale cărui contribuții vor fi publicate într-un volum colectiv de Parole de l’Orient; vgl. https://orientale.it/it/wp-content/uploads/2019/07/LOCAN-DINA_ASSEMANI_19_LUGLIO_2019_FINALE.pdf, ultima vizualizare pe data de 19.4.2020, ora 20:37.

⁷ Despre aceasta este vorba și în studiul meu prezentat la simpozionul de la Roma: „How and Why German Protestant Theologians used Assemani’s Bibliotheca Orientalis”, care va fi, de asemenea, publicat în volumul simpozionului care a avut loc la Roma.

⁸ Vezi Tamcke, Martin, *Der Katholikos-Patriarch Sabriso I. (596-604) und das Mönchtum*, Europäische Hochschulschriften Reihe 23 (Theologie), vol. 302, Frankfurt a.M. (Lang), 1988, 9-10.

⁹ Assemani, Joseph Simon, *Bibliotheca Orientalis Clementino-Vaticana*, Bd. 3, 2 (De scriptoribus Syris Nestorianis), Roma, 1728, 448.

doar un text cu o istorisire a lui Sabrischo sau, mai bine spus, era vorba de o legendă despre patriarhul/catolicos al Bisericii Apostolice a Estului. Guidi a presupus, pur și simplu, că este vorba de o greșeală de scriere a lui Assemani.¹⁰ Aceasta poate fi diferențiată de informația tardivă a lui Addai Schers, care susține că greșeala lui Assemani ar rezulta din titlul fragmentului, o plauzibilitate pe care am putea să o luăm în considerare.¹¹ Textul se află în mai multe manuscrise și a găsit intrare și în textele de limbă arabă ale Bisericii Apostolice a Estului.¹²

Ce anume a dus la faptul că acest text relativ scurt a fost totuși transmis mai departe? Textul relatează despre o întâlnire care se poate lega de anumite date istorice, însă acest lucru nu este absolut necesar. În mod impresionant, textul ne transpune în desfășurarea unei întâlniri interculturale și interconfesionale. Pentru a marca dinamica textului, voi despărți pașii întâlnirii în traducerea ce urmează.

„Mauriciu, regele romanilor a trimis la Mar Sabrischo, Catolicosul, un episcop, un bărbat excelent, care se temea de Dumnezeu. Și când acesta s-a apropiat de el, l-a văzut pe el, în vreme ce el se așezase pe o pătură din păr de capră și era îmbrăcat cu o haină rea și pe capul său avea o glugă. // Și episcopul l-a văzut și nu l-a crezut deloc că este catolicos. // Atunci au zis către el cei adunați acolo: „Iată, acesta este patriarhul.“ // Episcopul însă era uimit și a zis: „Acesta este patriarhul?“ // Iar catolicosul s-a ridicat în picioare și s-a amuzat el însuși și a zis către episcop: „să fi binecuvântat, domnul meu, mare episcop, care cinstește locul întâistătorului în haine arătoase și moi. Ei bine, este potrivit să folosim vorba voastră, atunci când porunciți că întreaga cinste a fiicei regelui este exterioară, iar cei care poartă mătase sunt în biserică?“ // Și când episcopul a auzit acestea, a regretat, iar fața lui s-a roșit de rușine // Și ei și-au urat unul altuia: „Pace!“ // „Doresc să satisfac voia Sfinției tale: Nu este frumos că această haină cu totul nearătoasă este modelul patriarhului.“ //

El a răspuns patriarhului și i-a zis: „Lasă-mă, Domnul meu, eu nu sunt nicidecum patriarh!“ // Și au adus la el un băiat căruia i s-a pus la cale o ispitire. Și vorbirea băiatului era mută. Și catolicosul l-a însemnat cu semnul Crucii – cu mâna sa dreaptă – și din momentul acela el a vorbit clar. // Episcopul însă a fost cutremurat și se temea și și-a ridicat glasul său și a vorbit către patriarh: „Cu adevărat, toată cinstea fiicei regelui este interioară. Și toți cei ce îmbracă mătase sunt din palatul împăraților. Iartă-mă!“¹³

¹⁰ Guidi, Ignatius, *Die Kirchengeschichte des Catholikos Sabriso I.*, Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft 40, Leipzig (Brockhaus), 1886, 559-561.

¹¹ Scher, Addai (ed.), *Histoire nestorienne inédite*, *Patrologia Orientalis* V, 2, Paris (Firmin-Didot), 1908, 494, nota bibl. 5.

¹² Versiunea arabă se află în Cronica lui Seert: Scher, Addai (ed.), *Histoire nestorienne inédite*, *Patrologia Orientalis* V, 2, Paris (Firmin-Didot), 1908, 494.

¹³ Textul urmează aici ediția publicată de Guisi după manuscrisul din Vatican, însă a fost comparat și cu alte manuscrise (Ms. Berl. 60/Sachau 132, Blatt 394b și Ms.or.fol. 3120, Blatt 323), vezi Tamcke, Martin, *Der Katholikos-Patriarch Sabriso*, 14-15 și 123.

Înainte de a urmări textul cu o distanță istorico-critică și de a urma nivelul unui posibil discurs, să trecem prin conținutul lui ca și cum ar fi un document contemporan.

Textul cuprinde numeroase indicii care permit o localizare istorică. În mod repetat, conducătorii Imperiilor Roman și Persan, împărații bizantini și marii șahi (regi) ai sasanizilor au folosit episcopi creștini pentru a intra în negocieri politice pe căi diplomatice.¹⁴ Acest lucru s-a întâmplat și pe vremea catolicosului/patriarh Sabrischo' I. În mod normal, împărații Imperiului Roman de Răsărit trimiteau episcopi către marele rege sasanid. În acest caz însă este vorba fie de o delegație trimisă către liderul bisericesc aflat pe pământ iranian, fie de o misiune care a fost trimisă spre marele rege, dar care în același timp a folosit această oportunitate pentru a lua contact cu patriarhul/catolicos al Bisericii Apostolice a Estului sau care chiar a avut în același timp misiuni de îndeplinit, care implicau negocierea unui contact ecumenic, interconfesional. În vreme ce catolicosul/patriarh est-sirian este clar cunoscut, episcopul din Imperiul Roman de Răsărit rămâne anonim. Ceea ce-l distinge pe acesta nu este numele său sau episcopia sa. El este certificat doar pentru caracterul său excelent, subliniat prin pietatea sa, ca fiind un adevărat temător de Dumnezeu. În schimb este amintit numele conducătorului bizantin care a inițiat trimiterea episcopului: Mauriciu.¹⁵ În vreme ce Sabrischo' este amintit în hagiografia mai târzie mai ales pentru pietatea sa simplă și pentru natura sa interioară, care l-au pus din punct de vedere politic la mari încercări, indiciul spre coexistența ambelor superputeri ale Antichității târzii este deschizător de drumuri în domeniul apropierei celor două puteri care s-au luptat vreme de secole în Orientul Mijlociu. Mauriciu l-a susținut pe marele rege sasanid atunci când a fost silit de către un uzurpator să fugă în exil în Bizanț și l-a ajutat apoi să-și recâștige puterea în Imperiul Sasanid.¹⁶ Potrivit unei legende, el i-ar fi dat de soție regelui persan pe una dintre fiicele lui.¹⁷ Când Mauriciu, la rândul lui, a

¹⁴ Louis Sako, *Le role de la hiérarchie Syriaque orientale dans les rapports diplomatiques entre la Perse et Byzance aux 5.-7. siècles*, Paris, 1986.

¹⁵ Shlosser, Franziska E., *The Reign of the Emperor Maurikios (582–602). A reassessment.* = Ἐ βασιλεία το αυτοκράτορα Μαυρικίου (= *Historical Monographs* 14), Atena (Historical Publications Basilopoulus), 1994; Whitby, Michael, *The Emperor Maurice and his Historian. Theophylact Simocatta on Persian and Balkan Warfare*, Oxford (Clarendon Press), 1988.

¹⁶ Riedlberger, Peter, „Die Restauration von Chosroes II”, în *Electrum* 2, Krakau (Jagiellonian University Press), 1998, 161-175; Howard-Johnston, James, *Witnesses to a World Crisis. Historians and Histories of the Middle East in the Seventh Century*, Oxford (Oxford University Press), 2010; Greatrex, Geoffrey B., „Khusro II and the Christians of his empire”, în *Journal of the Canadian Society for Syriac Studies* 3, Toronto 2003, 78-88.

¹⁷ Gegen diese Berichte der Quellen wendet sich: Baum, Wilhelm, *Schirin. Christin, Königin, Liebesmythos. Eine spätantike Frauengestalt; historische Realität und literarische Wirkung*, Klagenfurt (Kitab), 2003.

fost detronat de către un uzurpator și a fost ucis în mod oribil, aceasta a condus la o campanie a perșilor împotriva Imperiului Roman de Răsărit și aproape întreg Orientul Mijlociu, inclusiv Egiptul și Palestina, au căzut sub stăpânire otomană. Informațiile care duc la o datare a celor întâmplări ne conduc spre una dintre cele mai turbulente perioade ale istoriei lumii de la sfârșitul Antichității. Totuși, textul nu ne vorbește despre aceasta. În schimb, perspectiva unui eveniment remarcabil între cei doi oameni ai Bisericii se micșorează. Episcopul are parte de un șoc cultural. Trimisul Imperiului Roman de Răsărit se lovește de o imagine ciudată. În vreme ce vestimentația impunătoare era ceva de la sine înțeles în Biserica bizantină și la curtea bizantină, aici bizantinii se confruntă exact cu contrariul. În timpul primirii, liderul bisericesc nu se află pe tron, ci stă întins. El nu este întins pe blănuri sau covoare scumpe, ci pe o pătură sărăcăcioasă din păr de capră. Pentru a înrăutăți lucrurile și mai mult, el era îmbrăcat monahal. Însă nu este îmbrăcat cel puțin într-o vestimentație îngrijită de monah, ci într-o „haină rea”. Este aceasta numai o afișare publică a disprețului față de bizantini? Este vorba de un afront pus la cale în mod conștient? Au existat mereu lideri bisericești în Biserica Răsăritului care au intrat în istorie ca fiind de-a dreptul risipitori. În ceea ce-l privește pe Sabrischo, izvoarele istorice sunt una: el a trăit pentru multă vreme ca pustnic, mai ales sărac, fără pretenții, care nu se gândea la imaginea puterii sale, pe care a încercat, mai mult fără succes, să o folosească la acțiuni de pacificare. Episcopul ajunge în acest text la o concluzie care este de înțeles: nu poate să creadă că obiceiurile sale culturale au o atât de slabă receptare și că persoana careia i se oferă atât de puțin în comparație cu poziția înaltă pe care o ocupă este capul Bisericii din Imperiul Sasanid. Cei din jurul lui percep ceea ce-l mișcă pe el și îl asigură că într-adevăr este vorba de patriarh. Indiciul pe care-l primește este bine intenționat, însă el nu este în stare să treacă peste prăpastia culturală. În orice caz, solul roman trebuie doar să exprime ceea ce-l mișcă. O întrebare venită din partea lui exprimă incapacitatea lui de a se descurca în această situație în mod adecvat și cu tact. Dacă înțelegem comportamentul catolicosului ca fiind puțin empatic, acum se relevă faptul că comportamentul solului roman nu este mai puțin impasibil. Întâlnirea pare să fie sortită eșecului. Catolicosul recunoaște șansa care i se oferă. Acum el este cel care are inițiativa. El se arată amuzat de lipsa de orientare a celui din fața lui. Ca și cum el ar fi dorit ca rolurile schimbate să primească acum o exprimare exterioară, catolicosul stă drept pentru obișnuitul salut de binecuvântare. Însă lucrurile nu rămân așa. El preia atitudinea episcopului potrivită culturii sale bizantine, permițându-și să îndeplinească cu cinste sarcina sa spirituală, însă, pe de altă, parte el caracterizează imaginea exterioară a solului roman pe baza hainelor sale moi și frumoase. Trebuia el să pună bază pe frumusețea exterioară? Sunt așadar reprezentanții de drept ai Bisericii aceia ale căror haine sunt confecționate din țesături de mătase? Întrebările retorice vizează aprobarea interioară a celor abordați. Și într-adevăr: bunătatea episcopului roman și receptivitatea sa în ceea ce privește credința se dovedesc a fi nu numai exterioare.

Atunci când a auzit argumentația ascunsă și nu cu totul cinstită a siriacilor, el simte remușcare. El este conștient de contradicția dintre ceea ce este obișnuit în cultura sa și o credință simplă care se găsește aproape de modelul biblic original. El găsește contradicția propriei sale imagini despre pietate atât de puternică, încât despre acest lucru vorbește fața lui roșie, pentru care el nu și-a mai găsit cuvintele. Dar dezechilibrul la care a ajuns întâlnirea este absorbit de ritualul urării reciproce de pace. Aici s-ar putea încheia istorisirea. Se ajunge astfel la același nivel. Apoi episcopul pierde oferta unuia care se vede în poziția de a ajuta. Tendința sa culturală rămâne pe mai departe activă. Chiar dacă ambii au atins egalitatea interioară, episcopul se plasează din nou în afară, face o apreciere cu privire la vestimentația catolicosului cum că aceasta ar fi insuficientă și îi oferă darul obișnuit în Bizanț, anume o haină. Prin aceasta el proiectează simțămintele sale asupra celorlalți, presupunând că aceștia nu sunt satisfăcuți cu hainele lor sărace. El ar fi putut să treacă peste această impresie și să îndeplinească voința catolicosului. Ca și cum ar fi fost cât de puțin nesatisfăcut cu modul în care arăta la exterior și ar fi dorit să se lanseze spre o formă mai frumoasă și mai splendidă a apariției sale exterioare, solul din Vest trece la o ofertă activă de ajutor pentru ierarhul din lumea estică. Acest ajutor material distruge balanța. Există din nou o parte de sus și una de jos. Romanul nu a învățat nimic. Situația pare a fi din nou lipsită de speranță. Acum catolicosul nu mai este pregătit la înțelegere ca reprezentant al Estului. Aceasta poate fi interpretat ca însemnând că funcția sa este mai degrabă doar un ingredient extern pentru existența sa ca monah, dar poate însemna în același timp un refuz de a se conforma cu imaginea exterioară a unui lider bisericesc pe care partenerul de discuție îl aduce cu el. De acum înainte nimic nu mai este de ajutor. Jocul s-a terminat. După gândirea umană, raportul nu mai poate să fie reparat între o ofertă oarbă de ajutor a celui aparent superior și mâinile goale ale partenerului de discuție. De fapt, această distanță nu mai este recuperată prin interacțiune mutuală, ci prin intermediul unui drăguț băiat legendar și a minunii făcută de catolicos, ca demonstrație a puterii asupra unui băiat mut. Doar acum se relevă în toată mărimea sa bunătatea solului roman. Acest semn clar de credință care depășește realitatea îl lovește pe acesta (pe solul roman) în esența lui. De acum înainte nu mai are nimic de arătat decât numai receptivitatea lui față de manifestarea credinței. Acum el este nu numai rușinat, ci este și profund mișcat. El este însă acum și liber să admită că valorile sunt reevaluabile. Și el nu se ascunde în faptul că greșeala lui a fost contextuală, că viziunea și valorile lui nu sunt propria lui decizie individuală, ci culturii de care el aparține. Nu, în loc să se ascundă în spatele obiceiurilor culturii sale, el își ridică glasul și recunoaște greșeala care s-a petrecut datorită lui, fără ca acest lucru să-l facă în mod conștient. Ultimele sale cuvinte sunt o rugămintă de iertare.

Textul este un fragment edificator de interculturalitate și despre ancorarea populară a imaginii de sine confesionale, care au funcționat ca și creatoare de identitate în ambele Biserici. Textul face parte din categoria acelor texte ale Estului

prin care acesta încearcă să se pună la același nivel cu Vestul, mai ales cu Bizanțul. Intenția sa nu este îndreptată spre corectitudinea istorică, ci spre o caracterizare generală a unei întâlniri ecumenice. Chestiunea adevărului apare ca întrebare cu privire la stilul de viață. Textul, așa cum am amintit la început, a acționat mai departe în literatura creștină arabă și este posibil în cel mai bun caz să provină din perioada de imediat dinainte de cucerirea arabă. Aceasta ne obligă să-l citim și din acest punct de vedere. La sinoade, Biserica Apostolică a Estului a trebuit să ia măsuri împotriva împotriva arătării de către credincioșii lor a bogăției pe care o dețineau în noul context musulman în care trăiau.¹⁸ Astfel, au fost interzise impresionantele haine de înmormântare.¹⁹ Era vorba de a nu stârni dorințele musulmanilor și de a nu-și prezenta credința lor în ochii musulmanilor prin procesiuni externe, într-un mod provocator sau chiar îngâmfat. Întreaga populație creștină a mitropoliei s-a convertit când taxele impuse de musulmani au devenit de-a dreptul insuportabile.²⁰ În loc să de confrunte într-o luptă deschisă cu învingătorii militari, creștinii s-au adaptat. Această interiorizare părea a fi soluția de a nu ceda provocărilor externe fără de speranță, chiar dacă uneori a devenit clar că interiorizarea însemna că aspirația trebuia să fie mai fină și mai nobilă decât musulmanii care erau mai robuști în exterior.²¹ Iar creștinii est-sirieni care au căutat să se întâlnească cu provocările istorice ale unor astfel de texte au putut să folosească astfel de situații pentru a sublinia și mai clar faptul că ei sunt deosebiți față de bizantinii cu care Imperiul islamic se afla în război. În acest sens au fost folosite nu numai argumente teologice, căci fiecare dintre confesiunile creștine înțelegea să se pună într-o lumină care părea să fie favorabilă față de musulmani, pretinzând că sunt cu totul apropiați de musulmani.²² Catolicosul Bisericii Estului, care

¹⁸ Knapper Hinweis: Teule, Herman G.B., „Ghiwarghis I”, în Thomas, David R. etc., *Christian Muslim Relations: A Bibliographical History*, vol. 1 (690-900), *History of Christian-Muslim Relations*, vol. 11, Leiden etc. (Brill), 2009, 151-153; vezi Tamcke, Martin, „The Catholicos Ischo’jahn III and Giwargis and the Arabs”, în Mouawad, Ray Jabre, *Les Syriaques transmetteurs de civilisations. L’expérience de Bilad el-Sham à l’époque omeyyade*, Patrimoine Syriaque, Actes du Colloque IX, Antélias u.a. (CERO), 2005, 199-210.

¹⁹ Precum la sinodul de la Dirin. Compară cu Popa, Catalin, *Giwargis I. (660-680)*, *Ostsyrische Christologie in frühislamischer Zeit*, Göttinger Orientforschungen 1. Reihe: SYRIACA Band 50, Wiesbaden (Harrassowitz), 2016, 45-53.

²⁰ Vezi Ioan, Ovidiu, *Muslime und Araber bei Iso’jahn III. (549-659)*, Göttinger Orientforschungen, 1. Seria: SYRIACA, vol. 37, Wiesbaden (Harrassowitz), 2019, 100-103.

²¹ Vezi Tamcke, Martin, „«Wir sind nicht von Abrahams Samen». Deutungen Abrahams in der ostsyrischen Literatur”, în Kratz, Reinhard G. Etc. (Hg. im Auftrag der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen), *„Abraham, unser Vater“. Die gemeinsamen Wurzeln von Judentum, Christentum und Islam*, Göttingen (Wallstein Verlag), 2003, 112-132, mai ales aici: 124-131.

²² Vezi Ioan, Ovidiu, *Muslime und Araber*, 114-122.

a fost avansat de către califul abasid la statul de tată al creștinătății, putea să se folosească de un astfel de model argumentativ, de o astfel de mentalitate și mod de comportament care putea să-l prezinte musulmanilor aflați în căutare de putere și notorietate în felul acesta: noi nu suntem un pericol pentru o astfel de competiție. Noi suntem altfel. Noi punem accent pe cele interioritate, pe minuni, pe simplitate, sărăcie, smerenie și pe renunțare. Faptul că critica lor față de bizantini purta, de asemenea, și un cod secret, în sensul că indirect erau vizați și musulmanii, este una dintre caracteristicile unor narațiuni ascunse care apar în forma unei unicități simple. Acest mod de a trata tensiunile interreligioase le-a dat creștinilor dreptul la adevăr, pe care, în procesul lor de adaptare, se pare că l-au folosit de multe ori. Aici sunt prezente promisiunea și povara viitoarei coexistențe interreligioase și interconfesionale.

În ceea ce privește vechile presupuneri care par să confirme apropierea dintre protestanți și Biserica Estului, aici avem de-a face cu modul în care argumentația folosită se înțelege și se dovedește a fi biblică. Textul biblic exprimă în mod explicit esența celor întâmplate. Textul biblic nu este doar citat, ci prin faptul că ceea ce se citează își găsește intrare în cuvântarea orală a celor doi oameni ai Bisericii, subliniază următorul lucru: aici este vorba nu numai de o ilustrare pe baza unor texte biblice, ci este, mai mult, vorba de a se referi la Scriptură ca fiind decisivă care dintre cele două căi de viață creștină poate pretinde că este „urmarea” corectă. Aceasta înseamnă că urmarea și legitimitatea modului de viață creștine se fundamnetează pe Scripturi.

Argumentul scripturistic este introdus de către catolicos ca având o greutate cu totul aparte. Cu ajutorul argumnetului scripturistic, el a reușit să golească de putere superioritatea culturală a solului roman. Într-o inversare deliberată a sensului pasajelor biblice, el ironizează înțelegerea scripturistică a solului roman, care ar trebui să stea la baza modului său de viață. El insinuează că solul roman i-ar fi reproduș un citat biblic greșit, potrive căruia slava fiicei împăratului ar fi veșnică, iar cei care poartă haină de mătase s-ar afla în Biserică. Textul biblic citat se află în Ps. 45, 14, respectiv Matei 11, 8.²³ Această poruncă nu a fost rostită și nu se găsește în textul istorisirii. Este un fapt exprimat fără cuvinte când o pretenția la un bun comportament de viață nici nu este recunoaște, nici nu aprobă corectitudinea celuiualt. În schimb, el cere ca celălalt mod de abordare să se schimbe, potrivit comportamentului celui care abordează.

Cu privire la structurarea textului, astfel de mod de citare a unor texte biblice prosperă doar dacă și alte pasaje se regăsesc în aceleași texte biblice. Aici și acum trebuie să fie expusă latura interioară. Iar de această dată nu este catolicosul/patriarh cel care citează, ci episcopul roman. El și-a primit lecția. Așa cum în procesul de învățare un elev repetă oral texte biblice până ce el citează corect, la fel cel de-al doilea citat biblic pecetluiește succesul discipolului, precum și învățătura de succes a învățătorului. Cursul interior din text se bazează pe citate biblice, atât în ceea ce-l

²³ Tamecke, Martin, *Der Katholikos-Patriarch Sabriso*, 55.

privește pe cel corect, cât și pe cel pervertit. Citatul corect nu lasă loc pentru dramatizare așa cum cele două cuvinte de iertare rostite de episcopul roman sunt la persoana întâi plural, ceea ce din acest punct de vedere permite numai ultimele cuvinte de după procesul narativ propriu-zis. Cititorii de mai târziu au văzut în aceasta nu numai exprimarea episcopului roman, ci fie pe ei înșiși, fie persoanele percepute ca opresive datorită altei apartenențe religioase sau confesionale. Fiecare frază a textului își are locul ei bine gândit în această dramatizare, însă cele două citate biblice constituie structura și baza adevărului modului de viață creștin prezentată în text.

Nu este de mirare că în Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, Bisericile lipsite de icoane și mai simple ale est-sirenilor uniți din regiunea Urmia nu numai că au trezit mirare, ci și dorința de a le împodobi cu icoane, de a le ornamenta mai impresionant și de a le schimba, pentru ca creștinismul să nu se mai prezinte în straie sărace în partea de nord-vest a Iranului, ci în maniera convingătoare a modului Ortodoxiei ruse de a construi biserici.²⁴ Nu este de mirare faptul că această manieră de construcție și înfrumusețare s-a lovit de rezistență din partea creștinilor est-sirieni, care, în cele din urmă, după câteva decenii, s-au îndepărtat de Ortodoxia rusă. Faptul că în acest timp teologii ortodocși ruși construiesc punți de legătură pentru integrarea unor piese-cheie ale teologiei Bisericii Estului în teologia Bisericii Ortodoxe Ruse, pare a fi greu de crezut și de documentat: contradicțiile nu sunt niciodată depășite doar dintr-o parte. Întotdeauna este nevoie ca ambele tradiții să se angajeze în dialog pentru a se ajunge la un schimb spiritual reciproc satisfăcător. Fără îndoială că această legendă este partinică. Fără îndoială că aceasta plasează asceza în centrul adevărului și al spiritualității superioare. Fără îndoială că aici este criticată Biserica bizantină cu fastul ei. Însă, spre deosebire de episcopul bizantin din relatare care a rămas până la sfârșit deschis schimbării modului său de viață, acest lucru nu este o opțiune, în această întâlnire, pentru partea asiriană, pentru că sărăcia i-a impus anumite limite.

²⁴ Suttner, Ernst Christoph, „Die Union der sogenannten Nestorianer aus der Gegend von Urmia (Persien) mit der Russischen Orthodoxen Kirche”, în idem, *Kirche und Nationen*, Würzburg (Augustinus-Verlag), 1997, 581-590 (*Ostkirche Studien* 44, Würzburg 1995, 33-40); Wilson, S. G., „Conversion of the Nestorians of Persia to the Russian Church”, în *Missionary Review of the World* NS 12, New York, 1899, 745-752; David F. Abramtsov, „The Assyrians of Persia and the Russian Orthodox Church”, în *One Church* 14, Youngstown/Ohio, 1960, 155-169; Tamcke, Martin, *Die Union der Apostolischen Kirche des Ostens mit der Russischen Orthodoxen Kirche aus der Sicht der "lutherischen Nestorianer"*, Parole de l'Orient 31, 2006, 411-421; Tamcke, Martin, „Die Ambivalenz der Präsenz der Russen in Urmia, Anmerkungen zu einem neu aufgefundenen Brief des Lazarus Jaure aus dem Jahr 1912”, în *Festschrift Rev. Dr. Jacob Thekeparampil*, The Harp XX, Kottayam 2006, 65-72.